

КРАТОК ДОКУМЕНТ ЗА ЈАВНИ ПОЛИТИКИ БР.12/2021

ОБРАЗОВАНИЕ КАКО ФАКТОР НА ОДРЖЛИВА БОРБА ПРОТИВ КОРУПЦИЈА

МАРТИНА ИЛИЕВСКА

Оваа публикација е изработена во рамките на проектот „Антикорупциска едукација за ученици од средно образование“ со финансиска помош од Амбасадата на Кралството Холандија во Скопје, имплементиран од Институтот за демократија „Социетас Цивилис“ Скопје заедно со Државната комисија за спречување корупцијата.

Импресум

Наслов: Образование како фактор на одржлива борба против корупција

Автор: Мартина Илиевска

Издавач: Институт за демократија
„Социетас Цивилис“ - Скопје

Дизајн: Матеа Лондза Шумковска

Публикацијата може бесплатно да се преземе на:

<http://www.idscs.org.mk>

Резиме:

Образованието е неодминлив дел од борбата против корупцијата. Тоа е дел од долгорочниот процес на социјализација, и место каде државата може да инвестира во долгорочно креирање на генерации кои ќе се спротивставуваат на корупцијата. На тој начин, државата ќе се вклучи кон производство на одржливост, како потпора на постоечките реформи на антикорупцискиот сектор.

Препораки:

Целите на антикорупциската едукација треба да станат поамбициозни. Од наставна единица денес, таа треба да стане една од централните цели на образовниот процес, која ќе изгради генерации со личен интегритет спремни да се спротивстават на корупцијата. Меѓуинституционалната соработка, во планирањето на цели и содржини, и нивно креирање треба да продолжи и да се надогради на тоа што е досега сработено.

Борбата против корупцијата е долг процес кој бара вклучување на повеќе чинители во општеството. Самото носење на Закон за борба против корупцијата не го решава проблемот, потребна е системска стратегија и ефективна имплементација на законите. Корупцијата како вообичаена практика на Балканот честопати е врзана за историското минато на балканскиот регион.¹ Според Мунгиу-Пипиди „во општествата каде модернизацијата не е завршена и државата отсекогаш била во „приватна“ сопственост на одредени привилегирани групи, пристапот е погрешен бидејќи сугерира на сосема друга фаза на еволуција. Барањето на решенија во антикорупциската легислатива на западно развиените демократии е исто така несоодветно: одговорите за тоа како да се изгради фер и бирократска држава може да се најдат во историјата на овие земји, а не во нивниот сегашен правен систем.“² Авторката истакнува дека за многу од однесувањата во југоисточна Европа обично се обвинуваат „историските наследства“, како предкомунистичките културни фактори, авторитарните наследства и распадот на државата по комунизмот.

Речиси триесет години по независноста, државата сè уште е во транзиција и се гради на идејата за демократија и врз збир на демократски вредности. Демократската транзиција е тежок процес, успешен во одредени сфери, но многу помалку во сферата на социјална трансформација.

Недостигот на ефикасност во справувањето со корупцијата го покажува и падот на државата од 5 места на ранг листата на земјите во индексот на перцепција на корупцијата на Транспаренси Интернешнал за 2020 година.³ Државната комисија

за спречување на корупцијата за стагнацијата на земјата во борбата против корупцијата која ја покажува Индексот во соопштение потенцираше дека „за ефикасна борба покрај нормираноста и декларативноста неопходни се и адекватни ресурси на надлежните институции и надзорни тела и што е уште поважно, посветеност и проследување на случаите на корупција и судир на интереси. Влијанието на политиката, злоупотребите на службената положба и овластувања, непотизмот, клиентелизмот и кронизмот се се уште широко распространети“. По формирањето на Владата во 2020 година како еден од стратешките приоритети беше истакнат „Владеење на правото, независност на правосудството, доследна и неселективна борба против криминалот и корупцијата со широка и обврзувачка транспарентност“, воедно за прв пат беше назначен заменик на Претседателот за борба против корупцијата и криминал, одржлив развој и човечки ресурси чија задача е да работи за искоренување на корупцијата во државата.

Институционалните интервенции се осудени на неуспех доколку не се создаде потребна општествена средина во која дури и мала група на луѓе со интегритет во антикорупциските институции може да најде голема група сојузници. Зборуваме за општествени услови во кои граѓаните ќе пружат заштита во случаи кога антикорупциските институции ќе бидат нападнати од моќни корумпирани актери од политичката сфера и приватниот сектор. Охрабрувачки е што истражувањата на јавното мислење покажуваат дека се зголемува бројот на граѓани кои не одобруваат корупција. Извештајот за проценка на корупцијата: ниво на корупција на Македонски центар за меѓународна соработка (МЦМС)

¹ Речица, Влора, (2018). "Everybody Does It: Youth Acceptance and Ignorance of Corruption". достапно на : [ISIE- Proceedings-Corruption-Higher-Education-and-Whistleblowers.pdf](#) . (стр. 117-132).

² Mungiu-Pippidi, Alina. 2005. "Deconstructing Balkan Particularism: The Ambiguous Social Capital of Southeastern Europe." Southeast European and Black Sea Studies 5.

³ Транспаренси Интернешнал. Индекс на перцепција на корупцијата. Достапен на <https://www.transparency.org/en/cpi/2020/index/mkd>

покажува дека 59% од граѓаните не одобруваат коруптивни практики, споредбено со 2018 кога граѓаните биле поделени во своите ставови за корупцијата (50%).⁴

Но од друга страна, загрижува степенот на прифатливост на корупцијата за младите во земјата. Оваа состојба веќе две истражувања по ред е стабилна и толеранцијата кон корупцијата е поголема кај младите на возраст од 18 до 29г, отколку кај другите возрасни групи. Две третини од нив би дале пари за да решат проблем доколку не постои друг начин, што е околу 25 процентни поени повеќе од, на пример, испитаниците над 60 години.⁵

Толеранцијата на корупција и прифатливост на коруптивни практики кај младата популација ја истакнува потребата од антикорупциската вредност преку создавање антикорупциска клима во училиштата.

Во овој период, новата влада исто така ги претстави реформите во образовниот процес како област која е високо приоритетна и започна преку ревизија на учебните помагала за учениците до целосно нов концепт за основно образование. Образованието има големо влијание во градењето на личноста. Факт е дека образовниот систем во Македонија е застарен и со многу недостатоци кои излегоа на површина со пандемијата и неопходните прилагодувања на образовниот процес на сите нивоа. Темелни реформи кои ќе водат до модерно образование се повеќе од неопходни.

Реформскиот зафат во образовниот процес може да се искористи да се продолжат веќе започнатите

реформи во областа на антикорупциската едукација. Како тема, таа е веќе воведена во основното и средното стручно образование. Во смисла на наставна програма, останува да се воведат во гимназиското образование. Меѓутоа, бидејќи реформскиот пат во образованието е поамбициозен, фокусот треба да се сврти кон образование кое вреднува критичко размислување и расудување и воспоставување на вредности кои се темелат на постулатите на добро владеење, во насока на градење личен интегритет кај младите. Со други зборови, личниот интегритет, кој ќе овозможи граѓани сојузници во борбата против корупција треба да е темел на образовниот процес.

Промовирање на интегритет меѓу младите е начин за поместување на општеството нагоре и е од клучно значење за градење на подобра иднина. Образованието може да биде централно во спречување на корупцијата и градење на вредности кај младите. Голем дел од информациите младите ги добиваат преку социјалните мрежи и медиумите кои даваат нејасна идеја за комплексни теми како што е корупцијата. Антикорупциското образование интегрирано во училишните активности е можност младите да добијат структурирани и објективни податоци. Целта не е да се научат само дека митото не е во ред, туку да им се претстават многу покомплексни етички прашања за судирот помеѓу личниот и семејниот интерес од една страна и јавниот интерес на заедницата од друга страна.

Потребата од промени во образованието и вклучување на антикорупциска едукација како инструмент за градење на личноста се

⁴ Македонски центар за меѓународна соработка, 2020. „Извештај за проценка на корупцијата: ниво на корупција“ Достапно на: <https://mcms.mk/images/docs/2020/izveshtaj-za-procena-na-korupcijata-vo-severna-makedonija-2020.pdf>

⁵ Ибид

евидентни, по што се наметнуваат прашања: Која е соодветната форма на вклучување во училишните активности?; Кој е пристапот за внесување на ваква промена? И која е соодветната возрасна граница кога треба да се започне со ваква едукација?

Долгорочниот успех на Северна Македонија зависи од тоа колку ќе ги подготвиме идните генерации да се противат и активираат против корупцијата. Антикорупциското образование во училиште може да се вклучи во најмалку две форми. Прво, во дизајнирањето на новата програма за основно и гимназиско образование, фокусот треба да е кон централизирање на темата како образовна цел и издигнување на рангот на темелни вредности на процесот. Ова квалитативно се разликува од внесување на темата како уште една единица во наставниот процес по соодветните предмети како граѓанско образование, етика и социологија. Идејата на Министерството за образование и наука, за вкрстена работа на теми низ повеќе предмети во ист период, може да помогне врз повеќестрано разбирање на проблемот на корупцијата и постепено градење на личност отпорна на корупција. Од формалниот дел, антикорупциската едукација треба да се пренесе и во незадолжителните активности и проектната работа, за да се стимулира интернализирање на наученото и поттикне заедничка работа на учениците.

Ваквиот пристап има потреба од вклучување на повеќе чинители во процесот, и не треба да биде оставен само на Министерството за образование и наука. Истиот е можност за меѓуинституционална соработка и заедничко делување за општеството кое е помалку толерантно кон корупцијата.

Министерството за образование и наука (како одговорно за основното и средното образование) треба да ја има координаторската улога во измените, но меѓуинституционалниот пристап би требало да вклучи и експерти во областа, како Државната комисија за спречување на корупцијата, но и експерти од Бирото за развој на образованието кои би работеле на промени на наставните планови и проширување наставните содржини со соодветни.

Тоа што е досега сработено како материјали потребни за наставните програми е производ токму на меѓуинституционална соработка. Така, МОН и БРО, во проект на Институтот за демократија „Социетас Цивилис“ и Државната комисија за спречување на корупција подготвија програма и помошни алатки за предавање на темата корупција во средното образование. Во минатото, основите за антикорупција во основното образование повторно се поставени од соработка меѓу овие државни институции и Центарот за граѓанско образование. Овој период, БРО и Македонскиот центар за граѓанско образование помогнаа во подготовка на

програми и алатки за основното и средното стручно образование.

Меѓутоа, сега е време амбицијата да порасне и борбата против корупција да добие позначајно место во образованието. Наставниците не треба да бидат изоставени во процесот, и воедно треба да се работи со нив во зголемување на знаењето на тема корупција, нејзините форми и антикорупциски алатки, со цел да можат соодветно да го пренесат своето знаење на учениците. Во дијалог со нив, увидено е дека е потребно темелно да се работи за да се отстранат сите етички дилеми, кога подлабоко ќе се навлезе во комплексноста на феноменот на корупција.⁶ Вклучувањето на антикорупциска едукација во постоечките наставни програми е еднократен процес кој е подолгорочен наспроти неформалното образование и воннаставите активности, бидејќи ги вклучува професорите клучна алка во воспитно-образовниот процес.

Знаењата за демократски вредности децата би требало соодветно приспособени да ги добиваат

од најрана возраст, токму и затоа ваквите теми се вклучени уште во основното образование. Понатаму, во средното образование процесот треба да продолжи за да ги подготви учениците за нивната идна граѓанска должност да ја препознаат и да се спротивстават на корупцијата.

Вклучување на младите во борбата против корупција преку воспоставување на вредности и промовирање на интегритет е начин за придвижување на општеството кое ќе стане помалку толерантно на коруптивни практики. Образованието е клучниот чинител кон остварување на оваа цел, преку соодветна едукација, проширување на наставните планови и обезбедување на соодветни програми. Борбата со корупцијата е долгогодишен процес, со голема инвестиција која ќе го поддржи. Дел од оваа инвестиција мора да се реализира во образованието како фаза на социјализација која ќе ги подготвува идните генерации да бидат сојузници и пандан на институционалната борба против корупцијата.

⁶ Проектот „Антикорупциска едукација во средното образование“ вклучуваше обука на професори во пилот училишта.

Информации за ИДСЦС

ИДСЦС е тинк тенк организација која го истражува развојот на доброто управување, владеењето на правото и европските интеграции на Северна Македонија. ИДСЦС има мисија да ја помогне граѓанската вклученост во носењето на одлуки и да ја зајакне партиципативната политичка култура. Преку зајакнување на слободарските вредности, ИДСЦС придонесува на соживот помеѓу различностите.

Контакт податоци за ИДСЦС

Адреса: ул. Мирослав Крлежа
бр. 52/1 /2, 1000 Скопје
Тел. бр./ факс: +389 2 3094 760 ,
електронска пошта:
contact@idscs.org.mk

Информации за ДКСК

Државната комисија за спречување на корупцијата (ДКСК) е самостојна и независна во вршењето на работите утврдени со Законот за спречување на корупцијата и судирот на интереси и има својство на правно лице. Државната комисија за спречување корупција применува и иницира примена на законите, поттикнува нормативно и институционално јакнење, креира антикорупциски политики и мерки, презема активности во насока на јакнењето на личниот и институционалниот интегритет, преку едукација и јакнење на свеста за корупцијата и судирот на интереси, промовира меѓуинституционална и меѓународна соработка и развива правна култура, а нејзината мисија е да се воспостави ефикасен систем за превенција и репресија на корупцијата и судирот на интереси.

Контакт-информации за ДКСК:

Адреса: ул. Даме Груев 1, 1000 Скопје
Тел. бр./ факс: +389 2 3215 377 ,
електронска пошта:
contact@dksk.org.mk
www.dksk.mk

Информации за проектот

Проектот „Антикорупциска едукација во средните училишта“, цели кон подигнување на свеста кај младите за корупцијата, зајакнување на нивното знаење за корупција, форми на корупција и алатки за борба против корупцијата, како и зајакнување на нивното знаење за важноста на градење личен интегритет.

Проектот е имплементиран од Институт за демократија „Социетас Цивилис“ – Скопје, заедно со Државната Комисија за спречување корупција, со финансиска поддршка од Амбасадата на Кралството Холандија. Проектните активности се поддржани од Министерството за образование и наука и Бирото за развој на образование на Република Северна Македонија.

